کومه‌له شعری

حاجی قادر کوی

چاپ و بلاو کر

عبد الرحمن

سعید

سلیمانی

مطبعة دار السلام * بغداد

١٣٤٤ — ١٩٢٥

قسەی چاپ کر وبلاوکر

هموو کس دەزانی کە ملت بە تاریخ وادبیاتیەوە خوی دەنوینە . وبە واستەی ئەم دوو چلک گەورەیەوە همیشە ژین وسەر بخویی خوی راکرتووە ورایدەکری. بلام بوگەیشتن بەم هیوایە لازمە تاریخ وادبیاتەکی بیگری وآگاداری بکری، ئەمش بە چاپ کردنەوە موومکن دەبی، چونکە لەچاپ نەدری، بەرابووردن زمان دەفەوتی .

بلی ! وەکوو اوودەبا وحووکەمای کورد زوورە کارشیان (آثار) لەژماردن نایە بەلام لەبر فقیری وجور زمانە ـ هموش نەبی ـ گە لیکی فەوتاوە وبم ترحەنسل حازر کووردان لە گنج علم ومعارفی اوودەباوحووکەمای پیشودا بی بەش کراوە ولە سەر گووزەشتی (حاجی) وها دیارە کە اشعاری زور بووە بلام لەبەر ئەوی کە لەچاپ نەدراوە دیسان فەوتاوە حیف ومخابن ! . . لەگل ئەمشدا بەراستی آواتم ئەخواست کە اشعاری ئەم ملیتپەروری پوورعزم ومتانتەکو بکەمەوە ولە چاپی بدەم . تاکوو کووران وەتن لەقسان راست اکسیری حاجی استفادە بکن ؛ وبجی بهینن وبم ترحە روحی پاکی خاوبنی شاد بی وناوی بمینەوتە کوو ژینەوە .

بەلام پیداکردنی ئەمە چلون موومکن دەبی . هرچند ئەم قسەیە نەختیک منی راکرد . بەلام بەووردی تی فکریم ودوور ودریژ لیکیم دایەوە « همت پیاو کیو لە بین هل ئەکنی » لە سەر ئەمە بوبجی هینان ئەم واجبە قرار وتە قلام دا .

به یاریه وهمتی « علی شوقی » وله سایهٔ ئەو ذاتانه که اشعاری رحمتیان له بەر کرد بوو هەندکم کو کردەوە. به تایبتی عرض تشکر یان دەکەم ودەتوانم بلیم ئەم دیوان قیمتداره به سایهٔ ئەم ذاتانەوه هاته وجوود .

هیوام وایه که ئەم کاره (اثر) به هموو کمی وناریکی یەکەوە بو لاوان وەتن فائده بخش بی. وبو ریك و پیکی وتەواو وون ئەم (دیوان) قیمتداره رجای یاریەی علاقه داران دەکەم . لطفا لی مان دریغ نەکری تاکوو بو دووای روژدا چاپ کردنی دوومی مکمل وچا کتر بی .

اشعار حاجی له حافزی ئەم وئەو ورکیراوه وکو کراوەتەوە ؛ وله گل ئەمشدا چاپخانه کانی ایمرو بو چاپ کردن زمان کووردی بەتەواوی رانەهاتووه هیچ شوبهه ناکری که چند دقت واعتناش بکری له ختا سالم نابی لەبەر ئەمه رجام ئەوەیه؛ خونەواره کان لیم ببوورن. وهیوام وهایه؛ که ئەم دیوان قیمتداره له لای هەموو کسیك شایان قبول ومزهری تقدیر ومدار تشویق وترغیب کووردان بی . توفیق له خواوه .

١ تشرین ثاني ٩٢٥ — له طلبەی مکتب حقووق عراق

عبدالرحمن سعید

سلیمانی

سەرگوزەشتی حاجی قادر کویی

حاجی قادر کوڕی ملا احمد اساساً لە عیلی زنگنەیە ولەدی « گورقەرەج »(١) دا بووە بەمەزنگە لەتاریخ (١٢٣٢ هـ) هاتوتە دنیاوە .

لەبەر ئەوی خویندنی ابتدائی لە (کویە) دا تەواو کردووە بە کویی ناسراوە حاجی قادر آوانی شبابتی بە عشق بازی ملیت لە (کویە) دا رایبواردووە .

حاجی قادر طبیعةً ملیتپرور خولقاوە ولە بەر تی نە گەیشتووی خلق و زنجیر استبدادی زمان ؛ سەودای ملیت مجبوری هلاتن دەبیت بە نارضایی دل ولات خوشەویستی خوی بجی أهیلیت . دەچیتە استانبول .

لە استانبولدا میوان ومامۆستای کورانی بدرخان پاشا دەبی بەهونەر وزەکای خوی لەلای هەموکەس خوشەویست دەبی .

ولە زەمانی زولم واستبدادی « سولتان عبدالحمیدی دووم دا » داخل کومل کوردان دەبت . بە واستە چند کسیکی خوشەویستی خویەوە ؛ بو گەورەی وسەربخوی کوردان همیشە افکار وحسیات ملیە نشر وتلقین دەکا بلام ، لە بەر تی نە گەیشتوی وبی موو بالاتی کوردانی او زمانە هیچ کوشیشیکی حاجی سەمرە بخش نابی . بلکو دەبیتە سببی زیاد بوونی دوو ژمنانی . لگل ئەمشدا لە روحی حاجی دا روژ بەروژ عشق ملیت گری سەندووە . وبە بوور عزم ومتانت = ولەهموو بابەتیکەوە = شەو وروژ بو هوشیاری کوردان خریك بووە .

---

(١) « گورقەرەج » س ٣ ساعت لە شرقی جنوب (کویە) دا هاکەورە . ایمرو ویرانەیە .

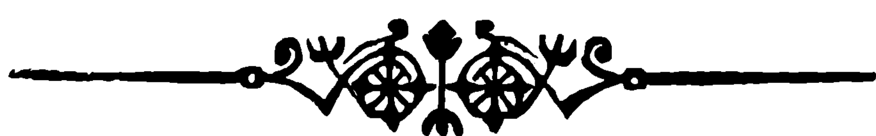
اشعاری حاجی قادر : زوره بلام له بەرفقیری وجور زمانه هیچی چاپ نەکراوه بویه گەلیکی فەوتاوه. «غیرت ملی» ناو مجموعەیکی اشعار هلبژیراوی هەبووه لەآنی مردنیا بو چاپ کردن ئەم دیوانەی پوور حقایقەی بەتایبتی وەسیت دەکا . له بدبختی کووردان ئەم گوهری حیاتەش له لای جناب بدر خانی « عبد الرزاق بك دەبی » . زەمان بو چاپ کردنی مساعدەی ئەمیش ناکا . چونکه عبد الرزاق بك له رەی سەر بەخوي کووردان دا رومیەکان محکومی دەکین به خیانت له موصلدا دی خینکینن (رحمتی خوای لی بی) ئەم دیوان هلبژارو حاجی قادرش دەکەو یتەدست رومیەکان وفورآده یسووتینن وبم ترحه کووردانی بدبخت له گنج علم ومعرفتی حاجی بی بەش دەمیننەوه .

حاجی ؛ بەعەزنگه هشتا سال ژیاوه . ژنی نەهینا وه له سال « ١٣١٢ ه » وفاتی کردووه . خوا غریق رحمتی بکا آمین.

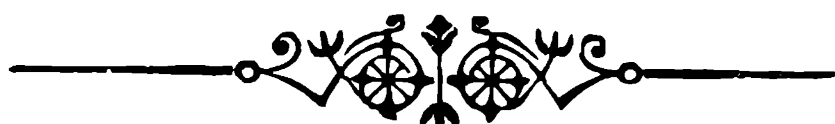
ئەی بی نظیرو همتا هر توی کە بەرقراری | بی دارو بی دیاری بی دارو پایە داری
بو باغی مەردی باغی سەرمایەکی خزانی | بو مزرع فقیران سەرمایەکی بهاری
بو پادشاه نیشانی بوهر سەوادی اعظم | بی صدروشانووشنی بی پەردەپەردەداری
جبار بی فتووری سلطان بی قصوری | رەزاقی مارو مووری آودیر دیمە کاری
فیروزە تخت گردوون مصنوع نقش تو یە | یاقوت و امل روژە استرەکان دوواری
جی و مکانی تو بە بی جی و بی مکانی | لیل و نهاری تو بە بی لیل و بی نهاری
هر امری تو مــدارە بو کارو باری عالم | هر چند بی وزیرو بە صدرو کارو باری
سحرانەوەردە شوقی خورشید و ماهی تابان | دوو جارن شەو و روژ بی محمل و عماری
مەلومە بوچی حاجی مدحت دەکا بەکوردی | تا کەس نەلی بەکوردی نەکراوە مدح باری

ئا بلی فرقی هیە مهری من و ماهی فلك | لە سرا تا بە ثریا لە سما تا بە سمك
هر کەلای کردەوە عقدەی سری زوولفی لادا | لە همو لاوە صدای صلی علی گەییە ملك
گو لە واعظ مە گرە ئەم شەوتك و تنها وەرەلام | روژی محشر بەمە گەرم خنە دوزخ بە دەرەك
کوت کوت و تیکە بە تیکەم بکن و بدەنە سەك | جیگەمە لەم درە ناروم بە جینوو بە کوتەك
سکەء خالص اخلاص دلی مخلص من | بخە نیو بوتەچی حاجت ئەمە بیدەی لە محك
لە نقووش غزلم چین و خطـــا داماوە | کی دەلی امتیەی کووردە کلاش وکە پنەك
بو تماشای بەلەك کوولمی سپی چاوی بەلەك | نیشتووە لەم درە عاشق وەکو حاجی لك لك

یا اکلی بآیة منزل　　به چوار یاری احدی مرسل
بی نەوایان موولکی کوردستان　　هرلە گاوانی تا دە گاتە شوان
لە خەوی جهل و مستی و غفلت　　بە خبر بن بە نغمەء رحمت
پاکی دەرچن لەکاری نابە محل　　رومی رافوینن ، بودەری اسفل
حاجی یە شەرە کانی وەك کاوە　　روژی دەیبین درەفشی هلداوە

حاکم و میرە کانی کوردستان　　هر لە بو تانەوە هتا بابان
یك بە یك حافظ شریعت بوون　　سیدو شیخی قوم ملت بوون
سیدو شیخە کان لە ترسی ئەوان　　موونزەوی بوون وذا کری رحمان
ئەو کەنەوتان ریای ئەوان درکەوت　　سیری چون بوونە پووش وآ گرو نەوت
یکی لەم لاوە روو دەکاتە عجم　　دوو لەو لاوە دبنە دوژمنی هم
دوو هزار ژن فساد کرا لەم لا　　بوونە قاتیل ئەوانی تر لەو لا
یك بە یك بوونە ناٸب همەوند　　صاحبی مارتین و ماری گزەند
ملتیش هند کەرن وەکوو جاران　　دستیان ماچ دەکن دەلین قووربان
گر لە سحرا ملا نە مردایە　　گوور گەشین بام کەری بخواردایە
شیری نەر وەك لە بیشە نەما　　گوورك و مامرەیوی دینەرە قس وسەما
من لە غم خواری ئەم قسانە دەکم　　وەرنە پەشمە لە لام همو عالم
ئەم قسەیە ایستە عیبی لی دە گرن　　ئەمدەمەش دی زەمانی بوی دەمرن
ئەم بە اوءاو بە ئەمءدەلی کا کە　　سیری قانوونی حاجی چند چاکە
هر چلونی اشارتی فرموو　　وەك کرامت هموی وها دەرچوو .

هەر کوردە هەمو لە بێنی کل ملت * بێ بەهرە لە خوێندن وکتابت

بیکانە لە ترجەی زمانی * اسراری کتێب خالقی زانی

یەکسر علما درشتو ووردی * هیچ نەی خوێندووە دوو حرفی کوردی

ستاد خطێن لە ئەم سیانە * وەك دی لە زمانی خوی نەزانە

ممکن نیە دربچی لە چنگی * حتا رقمو خطی فرنکی

صاحب کتێب و پیامە هر کس * ئەیە نەبێ بوو بنە قوم چرکس

ئەیە مؤمنێن نە روسێن * بوچ کفرە زمانمان بنووسێن

ملت بێ کتێب و بێ نوسێن * غیری کوردان نیە لە رووی زمێن

قوم (جوو) چاکە اتفاقی هیە * کورد بی غیرتی ونفاقی هیە

چنگنەی ئەیرە بارەجوو کەرن * هر وەکوو دومی ئەیە دەر بە دەرن

لیۆە عاقلترن بە صد منصب * هێتوی خو دەینرنە مکتب

ایستیکی آمیران کوردستان * هر لە (بوتانەوە) هتا (بابان)

ئەم هێتوان مکتبن یکسر * کوردکان بار دەکن وەکوو ماکەر

وا دیارە هتا کی دنیا بی * کوردەکان حالیان دەبی وا بی

(جوو) چە قدری هیە لە نیو کوردان * غیر لیدان وجوین وتی هلدان

شاعرو شیخو خواجە دەر بە دەرن * لە قسەی بێ نتیجەدا دەمرن

بامی زوولنی دیرژو جاوی بەخەو * نە براوە بووە تریی خسرو

قیدو تذیبو حاشیەو اعراب * هموو با بردی بوونە موجی سراب

سفر اندەر وطن چە کەلك دەکری * سەیری ناکەی شمندوفر دەفری

به قسه‌ی ساده برسی تیر نابی * عمله عزی دین‌و دنیا بی
آسنی سارد به‌فوو نه‌رم نا بی * به تیر انیش حام گه‌رم نا بی
علمامان به قولی بی سه‌ر و پا * پاکی خنکا له بحری ووشکی هوا
صنعینك فیر نه بوون له‌پاش تحصیل * سیری چون بو مناهی بوونه ده‌لیل
یك به یك بوونه خائن دوات * خائن موولك‌و دووژمن ملت
تا تعبیاتی کوتر ولاله هه‌بوو * گه‌لی لاده‌ی پر له ملای چاپوو
ئه‌و دووانه به‌رحقی خوا چوون * شاره‌کان بی ملاو مدرس بوون
بلی ؛ وایه له الزمی اشیا * اولا خواردنه دووم مسکنا
سیمین ستری عورته اینجا * مشغله‌ی ذکری لا الله الا الله
پیشتوانی بنای شرع متین * شیر وه‌شینین وخامه رنگین
بم ششانه‌وه دین محافظه ده‌کری * یکی‌مرد له‌م ششانه دین ده‌مری
عجبا بوچی اهل موولکی عراق * اتفاق به‌ده‌ل ده‌کن به نفاق
بو امیرانی غیره ده‌بینه گزیر * نه‌ك له خویان یکی ببینه أمیر
ایسته‌کش فرصته گلی یاران * که‌په‌نه‌ك بوچیه له‌پاش باران

له گلوان وشه‌وانی کورده‌کان یك * بسه بولشکری صدکره دووله‌ك
به فدای شووانتان حاطم طی * به قوربان سپاتتان آل برمك
مریشکی ئه‌یوه صیادی شهینه * له کن عنقا فروجه حاجی للك للك
شواوانی میگه‌لی ئه‌یوه له شردا * وه‌کوو قصابه، دووژمن میگه‌لی‌شه‌ك
له بهر حیزه به خووی‌و نا ته‌بایی * له ژیری حیزی حیزان بوین به دوشه‌ك
هتا وه‌ك آگری ژیرکان له گل یك * اگر طوفان بی لشکرتان به پووشیك

له كوێ گیا نووستوون بو یه‌كه ره‌یوتی * له سه‌ر ئه‌یوه وها شیر گیره وه‌ك سه‌ك
صلاحی ئه‌یوه ایستاكه سلاحه * طماعی گه‌وره‌ی بی چك نه‌كن نه‌ك
كراوه انتخابی روشكه صوفی * له دیوانی كه‌ری بی نقطه‌ی شه‌ك

تا ریك نه‌كه‌وون قبیل اكراد * هر وا ده‌بنه خرابه آباد
انواع ملل گه‌وره تا بچووك * خاپیوه ممالكی وه‌كو بووك
یك به‌ركن و یك زمان و یك رنك * بی غیرت وعیب وعار و بی دنك
دنیا به تران ده‌خون و دیده‌ن * هر چونی مرامیانه ده‌یكن
هر كوردن اگرچی پاكی مه‌ردن * پامال زه‌مانه محوی كردن
هر مانه‌وه بی نه‌واو مظلوم * وه‌ك بوومی خرابه زار مشؤوم
گر باعس ئه‌م ده‌پرسی كامه * شرطیكه كه بو هموو تمامه
ئه‌و شرطه به كوولی اتفاقه * گر مرعش و وان گر عراقه
قصریكه یصاغ ئه‌و نفاقه * گر وا نه‌بی هر به طاقه
صد شیخ و ملاو امیرو خانی * بو لذتی عیش وزنده‌كانی
له ولاوه ئه‌وان به حیله سازی * لم لاوه ئه‌مان به تقله بازی
قووریان به همو ولاته‌وه دا * تامووك و رعیه پاكی فه‌وتا
یكیان ئه‌می تو ده‌كه‌ی نه یانكرد * غمیان نه‌بو «كورد» اگر همو مرد

ئه‌م سه‌گانه‌كه له‌لای ئه‌یمه وزیرو وكلان * بینه لای تو به‌خوا نایكه‌یه گیاوان وشوان
ئه‌مه كه‌ر میزه ده‌لین وارث شرع نه‌یه‌وین * همو عبدی ضه‌من بامی مه كه گه‌وره‌كه‌یان
هر ادیبیك بووه‌سا خوا له‌ده‌می ناوه بلی * دولتی داوه به‌كه‌ر نعمتی داوه به‌سكان

هر کسیکی کسه نا کس نیه حرفیکی بسه * وه‌ره سه‌ر باسی خط وخالی هیتوی خومان
ای فدای خاکی ده‌رت تاجی کی ومسنه‌دی جم * بی به قوربان سروفیسی که چت تاجی کیان
خوم به داراو به سکندرو خسرو نادم * گر بزانم له‌به‌ر ئه‌م قاپیه ده‌بمه سه‌گه‌وان
عاشقانه‌ت هموو تیری نگاهیکی بسه * زره ده‌رکانه‌تان ضامنی توم بکه نیشان
به‌امیدی اثری حسن رضا ده‌چنه ولات * شه‌وه کانم که سراپا وه‌کوو خوم بی‌سه‌رو پا
نالی و خاکی به‌به، حاجی و کویه به‌مثل * عینه حافظ وشیرازه که ایم وهمدان

خسـرو کي وقبـاد واسکندر * وه‌کوو کیسراو کاووس وقیصر
همو تیك چوون وپاکی فه‌وتاوه * نه سلاح ونه سکه‌یان مـاوه
واقعـا وایه وه‌ك بیانم کرد * هرکس زا به نا علاجی مرد
مه‌رگه وژین مثلی سیبه‌ر وتاوه * ئه‌وی باقی بمینـه هر ناوه
چونکه هرچی له داری دنیـا * ده‌یت و ده‌روا هه‌مووی وه‌کوو بایه
صد شهنشاه وپادشاه مردن * سیر یکه کوردی ئه‌یمه هر کوردن
ملتـه باقی مـا بقـا فانی * هر له جافی هتـا به گورانی
حسرتم هر ئه‌مـه له دنیـادا * حاجی ده‌مری به ده‌ردیان ناگا
گر به ده‌ورانیان بیگه‌ی‌پایه * همو حالی ده‌بوون چی دریایه
چه به منثوور گوهری کوردی * چه به نظم وکتابتی ویردی
(سعدی) ایامی خوی نه بوو نانی * وه‌کوو من بوو گه‌روك وبی‌خانی
ایستا خلقی له حسرتی ده‌مرن * بیته‌کانی له‌زیرو زیو ده‌گردن
آخری روژیکیش تی‌یه وعدی * خه‌تمه‌تم بو بخوین وه‌کوو (سعدی)

قاضی نژو مفتی ناظم * نی دەکن تا مدرس و عالم
بو تصحیحەی زمانی کوردانە * شعرە کانم دلیل و برهانە
یەنی تا ماوە شاعری غرا * عالم وعامی داخی بو ناخوا
لکن ئەو ساعتی بە رحمت چوو * فوور دەبوون دەلین چی حکمت بوو
پشمە حاجی وەرە وەکوو جاران * بیرەوە سەر حکایتی کوردان

لەسەر شەو روژی داناوە مەلین فیسی لە سەر ناوە
لەبەر با جامی یاقوتی بەمشکی وشکی دا داوە
لە دامنی چیا بو خرمن گوول خیوتی خارا
بەدوو استونەکی زیوین تتافی زوولفی هلداوە
لە برقی رنگی شلواری حیا دامانی هلمالی
لە تقەی دنگی خرخالی لە گردوون زهرە داماوە
لە تقەی نال و شقەی پانیبر زی آسمان لرزی
تەقوو توق کەوتە سەر ارضی دەلین محشر هلستاوە
لەناوی هلگراوی زوولفی خال رەش تماشا کن
بو طیری دل بەبی عینی دەلی من دانە، ئەم داوە
بە صد خونی جگر فیری نیازو نازو عشوەم کرد
کەچی دەمکاتی ایستیکە دەلی سا لاچو بەولاوە
دەری تو کعبە بوو حاجی طوافی کرد نەیزانی
چە قوما کعبە کەچ بوو مسجد الاقصایە رووخاوە

وهـا مشغوولی تو یه جسم وجانم * به روح کیشانی خوم زحمت بزانم
رقیب وسه گ چی لازم تا ئه‌من هم * به روژی ده‌رگه وانۀ شه‌ر پاسه بانم
مثالی رونی زه‌یت ومیوتی شـانه * وهـا معلوومـه سووتانی نیهانم
پریشـان دل وجهی رقیبـه * له سه‌ودای زوولفی تو سوور وژیانم
بلێن قادر ده‌ لیم ناووم حبیبـه * به ذکری ئه‌بوه وا فیره زبانم
ئه‌وی شاعر نه‌بی کوزه وه‌جاغی * له سایه‌ی شعره‌کان بابی کوورانم
مه لین بیکاره بوو حاجی له روما * ئه‌من پیاوم له نیو شـاری ژنانم

له جزیره یکیکله شیخ احـمد * صـاحبی ناو مرشـدی ارشـد
ئه‌وی (جامی) گتوویتی ئه‌مه‌یه * له‌و قسه‌و مـدحه مقصدی ئه‌مه‌یه
« پیر مردی بدیده ام زوجزیر * نیك مردی بـدیده ام زو حریر »
احمدخانه صاحبی (مم)[1] و(زین)[1] * شـاه بازی فضای علیین
خلقی ئه‌و ده‌بن کوز نکان * له جزیر پی ده‌لین فقـه طیران
شاعر ئه‌یره گرچی زور مـاون * ئه‌م دوو سه‌ین که وا له پیش چاون

یا ربی توخـلاقی عظیم الشأنی * هرچی که بووه وده‌بی دیزانی
من بی خبرم له اول وآخری خوم * حالیم بکه له‌ میینه چیه انسـانی

ای رفیقان وطن زور عزلم ماوه له‌وی * له کنار یکه‌وه تقدیره وه‌کوو هلبکه‌وی
وه‌ك سفینه بگه‌ره بیخره ینو بحر قسه‌م * حیفه وه‌ك من له‌غریبی بریت و نه‌وی

(١) (مم وزین) دیوانی احمد خانه .

حیاتم مماته که لیم تۆون دەبی * ممـاتم حیـاته دەمی التفات
لە بی نازەنینیه خط جـلی * لە ایرانەوە گرتوویە تا هرات
عمر گومبتی لذتی داتەیبی * تەکانووی شکا ز نی اسپ حیات
تمـام بو لە دنیا وعقبـا بخووم * ئەم چوو لەدست و ئەوم بو نەهات
لە غربت بە شاهی بە بیر دەکری * زەمـانی جووانی و یادی ولات
لە قوشخانەزە تا دەمی ایچ قـلا * لە بایز اغاوە تا محـلەی قـلات
هموو خزمی خومن دەزانم ھاین * لەبی حرمتیان بوو (حاجی) هلات

لە میدانی بهارا شـارەکەی کو * قیەی کشمیری دا بەر شەق وەکوو گو
لەمابین کە کوزو هیبه سلطان * شینەی ئەیوارە وسـایەی سبینان
لەلام ظل همایه چتری سەنبر * چی جایی سیبەری سروی صنەوبەر
بهاری بوگوول و بومیوه پایز * نظیری گر بلیم نا بی بە جائز
بەرەنك آسمان وتامی نباته * بە صافی کوثرو آوی حیاته
نمونەی جنته شیوی رەزانی * بهاری شامه ایامی خزانی
گوولی حاجیلەکانی دشتی هاموون * نەکەی بیدەی بە نرگس جاری گردوون
لەسەر کیوان گوولوکو لالەی سوور * یدی بیضای موسایه لە سەر طوور
لە غوونچەی نەو دەمی دی باغ و شاخی * دەلی گردوونە هلگیرسا چراغی
دەماوندیش بەنسبت شاخی ئەیەه * بهاری چشمه ساری ووشکه دیمه
لە کن (بتو بنی) ئەیەه دشتی لاجان * وەکوو رەی بانەیە هورازی بیجان
اهالی روستمن وقت شجاعت * لە حاطم زیترن وقت سخاوت

کووری غلمانه کچیان عینی حووری * نظر بازن ولیکن دوور به دووری
به نسبت عصمتی میردی له گل ژن * اقالیمی‌ترن سەر سووري بی بن[(١)]
مسـافو پروەر و یاری غریبن * ئەوانن وا له هر عیبی بری بن
مەکن عیبم هموی راسته مقالم * به برهان وحدیثی فخری عالم
وطن محبوبیکه زور جلوه آرای * نیشانەی دین وایمانه تمنای
له آدم بگره تا دەورانی ایستا * یکی وەك (حاجی) لەو خاکه هلستا
که غم خواری بکا بو ملتی خوی * له بینی کورده کان وشیخی بی بوی
زەمانه تووشی دەرد وغربتی کرد * غمی کو یه پریشـانی هەمودی کرد
به قدي آوه‌گرده دەردی دووری * نظـیری ایچقلایه بی حضوری
دوو آغای ماوه وەك بیستوومه اخبار * أمین اغاو حـاغای صـاحبی کار
امین و پیشتوانی قصـری ملت * نگاه‌بان خزینه مووللک ودولت
له دنیادا آلهی هر بژین * بینەی بی اتفاقی هلکه‌نینن
لەقوچ پاشاوه تا ایستا أمیریك * له کوی پیدا نەبوو یاخود وزیریك
لەبەر بی اتحادی بوونه مسکین * له آخردا وەکوو زانیومه هلدین
لەمابین (کلاوسور)[(٢)] و (کلادرەش)[(٣)] * پریشانین دەبینه مثلی گای بش
له بەر ئەم نا تەبایی وکینه جویی * له لاي رومی ذلیلین مەردی کویی
وەکوو بیستومه اي یاران کوبی * له تاریخ جم واسکندر وکەی
به شیر وخامه دولت پایەداره * ئەمن خامەم هیه شیر نا دیاره

(١) رومبه‌کان
(٢) (کلاو سوور) نورك
(٣) (کلاو رەش) عجم

نه بیداغي هیه نه طبل وکوسی * ئه‌منده‌ی پیکرا بیچاره نووسی
وظیفه‌ی خوم به‌چی هینا تمامی * به‌شیرو دولت ملت نظامی
ئه‌وا خوی کرده مهدی (حاجی‌قادر) * نه نادر شای هیه نه شاهی نادر

ای (محمد) وه‌ی (أمین) الدوله ، ایمرو کوی تو
جنیئکه که‌وته دووزخ هرچی لی دوور که‌و یته‌وه
مده‌ییکه ده‌ر به ده‌ر کرده‌ی دیاری غربتم
بنده بادی آسمان بووه‌ی ئه‌توی کرت هاته‌وه
چونکه تحفه لازمه هر کس له غربت بیته‌وه
بم دوو فرده من قضای صد گونا تحفه‌م کرده‌وه
قاوه‌چی بزمی ئه‌تو ؛ دنیایه سینی آسمان
آفتابی ظرفه ؛ فنجانی مه‌هه ؛ قاوه‌ی شه‌وه
ئه‌و شه‌وه بو هرکس دنیا بکاته روزی روون
شه‌و له خطه‌ی عمری ئه‌و عنقایه ده‌ربانی خه‌وه

متنی کتیبی ئه‌م دره با شرح کرا بی
اشکالی رموزی مسئله‌ی قاضی ما بی
قاضی ؛ دسه‌کانت سپری تیری بلا بی
وه‌ك دینی ده‌نی رافضی‌هر بی سه‌رو پا بی
خوت حاکمی ئه‌م مسئله‌یه‌ی کی ده‌بی وابی
پیری وه‌کوو تو ماهی هه‌بی ماکه‌ری گابی

بی مروەتی بم مروەتە قط بلی ؛ نا بی
صد دفعە کمریش هر وەکوو تو مروتی گا بی
حاجی دەلی ئەم قسە تاریخیە قاضی
انصافی چیە ؛ عاری چیە ؛ مروەتی گابی

بادی وعدە بفری بردەوە یخ بندی کردەوە
خملیوە گوول شربری جرە مردەوە
اسپی رەش وسپی بگرە غاری دەن بە تاو
وەك روژو شەو دیارە روژ لە شەو دەباتەوە
بلبل دەخوێنێ ، با لە بەرگی گوول دەدا
غنچە لە باتی گو بگری ، دەم دکاتەوە
نرکس لە میر غووزار دەزانی بەچی دەچی
بنوارە آسمان لە شەوا عینە ئەوە
تامی نەماوە قسە ، فرصت غنیمتە
معلوم خاص وعامە هچی چوو نەهاتەوە
مثلی شراری کاغذە سووتاوە عمرمان
رومی کە دفع بوو گری دل دفع دەبیتەوە
هرکس لە وختی گوولشنا هروەکوو (حاجی)
دستە گوولی بە دستەوە بو دستی بردەوە

نقاش دەمی نقطەکی دانا بە نشانی
زانی کە زەمی کردووە بزارە لە مانی
صورتگەری سەر لوحەی دیوانی ملاحت
دوو یوسفی کیشابوو بەبێ اول و ثانی
فرقیکی نەبوو غایەتی ئەو کردی بە سووکی
زوو هات و ئەتو باعسی نازت بە گرانی
پیم خوشە غزل فروشی قدوم و عقلا بی
نەك بیت و لە برکن جهلای لفظ و معانی
تا دستی نەدا خنجری نەیفرموو دەسا دی
(حاجی) بیگووژین خیرە ، اتیر میدەن امانی

ووتم بە بختی خوالوو بسە اتو بیی خوا
لە خەو هلستە زەمانی بچینەوە ئەولا
گوورەی بهاری یە ایستیکە شاخ و داغی ولات
پرە لە لالەو نسرین و نرگس شهلا
لە گرمە گرمی سحاب و لە هاژەی باران
چیایە پر لە هراو نەوالە پر لە صدا
پرە لە سیل و لە گولاوی کانی رووی زمین
پرە لە بەرق و بریقەی برووسکە جوی سما

شکوفه درهمی شاباش بای وعده دەکا
له شوقی مقدەمی خەلیوه دارو بردی چیا
پیالەیی زری نرگس له سەر کفی سیمین
پره له شبنم وەك دووری لؤلؤ لاله
گوایش بەپنجەی پیروزی جامی یاقووتی
له بو نثاری مهیایه پر له زەری تلا
له شادی وەك صفی شایی له کیووکەژ اظهار
هووڕا به خلعتی گوولگوون دەکەونه رقص وسەما
چمن له لاله مثال خطی رووخی دلبر
سیاه چادری لی بوته خالی سەر گونا
له کن بنوشه وخاو وهلالو بی بونی
هلالی پیبستەیی خاوه عبیرو مشکی ختا
چیا له تەوقه سەری دارژاوه تا کەمری
چوو زوولف سنبل درهم ؛ چوو پرچمی بەرەزا
به جوش آگری گوولناری کانی هلده قوولی
مثال دیدەی وامق له حسرتی عزرا
قلاتی زوی رووخاوه هرەس به طو پی نسیم
سپاهی لاله وگوول چادری له جی هلدا
له گوله شین که قازو میراوی دەبنو دەچن
نظیری ماه و ستارن له قلزمی مینا

شنەی نسیمە صدای آوی صافی سەر قلبەز
بە وورشە وورشە گیا شنگە بیی بووە شیدا
خرنك وهووری قوولوونك وقتاری سی لە سەرأن
دەیتو کەو دەفریتو شهین چریکە دەکا
لە پیرەپیرو لە سمکولی پیرە گاکیوی
دەلرزی کازی زمینو دەترسی گاوی سما
لە بیستو دووکەلی شینە تفنکی نخچرەوان
مثال سنبل زووانی کە تیك بچی بە صبا
چیایە شیخو کەوا سەوزی میزەری بفرە
سیوا کی چووزەرە ریواسە تیلەسانی گەلا
چمن لە لالەو ریحانو نستەرین ایرو
شبیهی صبح شەوە آفتابی وقتی ضحا
چنارو عرعرە دف زەن هووزارە نغمە سەرای
گیاش ذاکرە تسبیحی شبنمی لە ملا
لە ژووری میگەلی هەورە ؛ لە ژەیرتی میگەلی مەر
شبیهی گوواشنی خضرایە توودەی غبرا
لە کیووکەژ کە سەر ئەیوارە دینەوە مالات
لە دەوری چادیری صاحبی موحی داویستا
لە حیلە حیل کحیل و لە بارە باری مەران
لە دەنگی قورەی گاجووت و ورەی مانگا

له گوورگه قال و حپه‌ی سه‌ك له قاره قاری بیزن
له عکسی ده‌نگی دووباره‌ی که دیته‌وه له چیا
له اوحه اوحه‌ی گاوان و قیره قیری شوان
له بگره بردی کابان ده‌بینه حشر وحلا
ملائکه‌ی سه‌ری تاق ووه‌واقی مینایی
ده‌بینه جبوش و له‌رزین ده‌کوونه رقص وسه‌ما
که هه‌لکرا شه‌وی آگر له کلی ره‌ش مالیك
خجل ده‌بن له زوایای خیمه‌ی والا
(عطارد) و (زووحل) آفتاب ماه تمام
خلاصه ثابت وسیاره تا ده‌کا (سها)
صبا ده‌زانی ژیانم له دوورتان مرگه
ده‌سا وه‌ره به کزه‌ی خوت خجل بکه عیسا
اگر منم له فراقیان کزه‌م له جرگه‌وه ده‌ی
اگر دله وه‌کوو جرگم ده‌لی ئه‌وا سووتا
له‌پاش ئه‌م هه‌موو دستانه بخت خواب آلود
مثالی اژدری نوستو به رق له خه‌و هستا
جوابی دامه‌وه اما جوابیکی وا ره‌ق
نه‌ما مجالی مقال و مباحثه له‌م لا
ووتی هتاکوو خزان وبهار و زستانه
مداری عیش و موالیدی عالمی غبرا

بهار وا همو سالیك دەبیتەوە أما
أمانە دەچنە دیاری ممالك عقبا
یکیکی نایەتەوە چوونیان هر ئەو جوونە
لە شیخ و عالم و جاهل لە پادشاه و گدا
مکان شوقی بە عیلانە پەشمە کونە هەوار
حیات ذوقی بە احبابە بایە آب وهوا
رفیقی کونە نە ماوون جووانەکان پیرن
بە شق دەرون و لە داری دیارە شق وعصا
لە دوو صدی یکیکی زحمە بیناسیەوە
مگر بە ناو ونیشان و بە خزم و باب و برا
گر بیت و هر بچیتەوە ایستاکە دیسان
سفر دەکی لە وطن دچیە شاری (جابولقا)
خلاصەی قسە ایستیکە مصلحت ئەمەیە
بلی ! بە وجە نصیحت بە کاغذو انیشا
امان کوورانی رفیق و برادران ولات
بەئەیوە هر گەیشت ام کلام بی سەرو پا
لە پاش ئەوە کە تصحیح ومطالەی بکری
بە یادی من لە بەری کن لە رووی مهر و وفا
هتا لە خطی بیگانە فخری پیوە بکم
لە بین زمرەی احیا و مجمعی موتا

ووتی مەکن وەکوو آثار (نالی) و (کوردی)
لە سەهوی دیدە بپوشن گووزەر بکەن لە خطا
نیە لە ممکن امکان خطا وسهوی نە بی
بە غیری خواجە دیوانی علم الاسما
ئەوی حسود وجهولن لئیم و رخنە گرن
لە عیب ورخنەی عالم بری دەین ادبا
امانە زادەی افکار و خوشەویستی منن
اگر قبیح و کریهن شەل و اعما
مثال فرخەی ژیشیك کە پی دەلی دایکی
آلهی (قاقە) یاخو (سموورە) یا (دیبا)
شبیهی جولا رازی نە بی بە سەر دیری خوی
مەلین فصاحت کووردی بە فارس نا کا
بلاغتیکی هیە ؛ هیچ زمانی نایگاتی
لە بی تعصبی کوردانە بی رواج و بها
کە خوتی تی نەگەبنی لە نووکتە کانی ناگەی
دەلی هەموی هذیانە خوا بلای لیدا
بەلام ئەوانەی کە ؛ صراف زیرو زیوی قسەن
چە شاه روایە دەزانن چە سکەیکە رەوا
چە حکمتیکە کە آثار کوردە ناموسی
نە کیمیا و نە عنقا لە بیتی ئەیمە نە ما

آلی نەینحەیە بەر چنگی مندەبور لئیم
نقوودی (حاجی) کە نەی دیوە (خسرو) (دارا)
امین وایە نصیب کر یەکی وا بی
بە خیری باووك و دایکی لە رەی خیرا بیدا
گەلی قسەم لە دلا بوو حکایتم مابوو
کەچی لە بخت کەچم ؛ خامە نووکی لیرە شکا

پرچم و فیسی کەچت تو ئەی جووان * تاج کیان و علم کاویان
من لە غمت رەیگەیکم کەوتە بەر * خوان بەشت وسفری هشت خوان
بیژن(١) چاهی زەقنی تو بو دل * راهی نجاتی فلك ور یسمان
تیری مووژت بو دلی اسفندیار * تیری گەزی روستمی مازندەران
فرقتی تو لشکری ایرانیە * صبر منیش لشکری تورانیان
بسیەتی سا خوینی سیاوەش نیە * جان و دلت بردوە هم دیمان
حاجی بە فردوس کورد سا ئەتو * وەکوو محمود گو مدە قولی بدان

وەرە سیری بزانە کو یی * مەهە دانیشتووە یا مروە رووی
هیاسە و پیستەکەی ، لای یئوە شانی * کەوای شیردانخ و فیس و جامدانی
بە یغمای داوە خرقەی شیخ هندی * ردای تیلەسانی نقشبندی
کە بیستی صید دل لەم دەورە باوە * لە ینجا جیوە شەمتی زوولنی ناوە
دەلی ویستیم دەوی چاپوانی خوشە * دلم نایە دلی بشکی ، نە خوشە

(١) بهلوان وخزمی روستم زال بووە

گرینم وەك شەوی پایز بە تاوە * گوولیکم بوو لە باغاندا نەماوە
بلی ؛ غم گەورە یە یا گریە ووردە * ئەمە گرداوە ئەویان آوە گردە
دەسا ! ای خامە ، با ئەم بامە س بی * وەرە سەر باسیکی وا فائدەی بی
ئەمانە قسەیەکە زور کراوە * وەکوو آوی شەوی تامی نە ماوە
گەلی سـالە اهالی شارەکەی کو * شەو ورۆژی لە گل شیخانی بی بو
مثال آگر وآگر پرستن * دەسووتین وهیسان دەیپرستن
کە عهدی کەر نەبی تا دەوری گا کوتر * لە گوی گا نووستوون زور حیفە بو شیر
لە کن خوتان فلان بن فلانن * لە دنیا آیین و اوین دەزانن
کەچی کەج مشربیکی بی دیانت * بە حیلە مل دەنینە بەر عبادت
شریعت گر بزانە یا نەزانی * وەکوو کەر دەچینە بن باری گرانی
لەمش تنها نیە سووج وخطاتان * لە کسبیش غافلە مثل ملاتان
لە (بغداد) بوچی خوورما بیت و لیمون * لە بو دەرمان لە شار بی رون زیتوون
لە دەوری گوولی باغی شاری کو یە * دوو صد بن دار زیتوونی بە جو یە
لە ئەیوە کامتان بو یك دوو باریك * بکاتە کیسەیك یاخود خواریك
دوو بی لیدا لە کولا مثل دوشاو * وەکوو رون رونی زیتوون بیتە سەر آو
ویا کەی نیژراوە صد نمامی * لە نارینج وطرونج وهر مقامی
بزانن شین دەبی تا بی بە بەر دەی * لە جیگای گرم وساردی چی بە سەر دی
برآو ارضی ئەیوە کیمیا یە * دوور و گوهر گەز ومازووی چیا یە
معادن خاطر تو بی لە گل کان * گنمتان زیرە حق زیوە زیوان
رەژووی واپوو وخوی و نەوت وگوگرت * لە کیوی ئەیوەدا کو یە وەکوو گرد

له بینی ملت خوتان به یاری * بکن تقسیم شاخ و دارو باری
دەوەن آخر دەبینه داری گەورە * مەری لەر خذمتی بو گوشتی چەورە
له دنیادا ئەوی باقی بمێنی * له عقبادا گناهی پی نه منی
عطایه حسن خلق واتحادی * اطاعەی عالمان وشیخ هادی
ئەوانەی مووالکی خو یان کردە دولت * وەکوو (پت) [1] دەپیرستن جمع ملت
مثالی ئەیوه بوون یاخو؛ وەکوو من * ئەوان بوچی پیاون ئەیەه وەك ژن
سکندر بوچی چوارچاو دوو سەر بوو * فریدون فیل وکاوە شیر نەر بوو
له دنیا هر کسی هستا به همت * فریدونیکه اسکندر مرووت
له سایەی شعرەکانی وەك فریدون * باقی ما حاجی تا دەورانی گردوون

همو عمرم له رەی هات ونه هاتی * به سەر چوو ای اجل هر تو نەهاتی
له تاوی خسروی سیارە اجرام * هلاتن؛ یاری من تو هل نه هاتی
له رهن دەبیه صوفی هر وەکوو من * بکا پیشکش همو صوم وصلاتی
دەزانم رحمة للعالمین * له بختی من؛ بو من کمم التفاتی
چی گنجیکه آلهی گنج حسنت * له هیچ دینی نەبوو واجب زکاتی
له تورش خوم بو هر چی تورش خوم بوو * له دستی خویەتی حاجی شکاتی

کچی کو بینه کەوتووە یادم * پیم گووت آیا چی لونه استادم
وەکوو بیستی به مثلی هەوری بهار * هاته گریان و پی گووتم ای یار

---

(١) پت - «صنم»

عالم چاکمان هموو فه‌وتان * اهل فتوی مسافر موتات
تاکه قرآن بخوینری به صدا * رضی الله عنهم ابدا
ئه‌وی ماوون له لیو کێندالن * جاهل و بێ وقوف ومندالن
نیه أثیر ذکا بیینه کان * بردی ابن الحجر بکاته نیشان
پاك بانوار عالمن محتاج * بێ ده‌لیله ئه‌میستکی منهاج
کس نه‌ماوه بغیر (کاك احمد) * شیخ معروف و عالم ارشد
چاکه ایستا ده‌کا له بو کوردان * ترجه‌ی شرع وآیت قرآن
واقعاً خذمتی له بو خوایه * چه ده‌بوو گر به‌کووردی به‌بوایه
هر که وای گووت وها مکدر بووم * وام ده‌زانی که‌وا له دین ده‌رچووم
گووتم ایستاش له سر که‌ری ماوی * چا بوو مستم نه‌دا له نیو چاوی
کووردی آخر بلی چی عیبی * هر کلام حقه نیه عیبی
لفظ کوردی بلی بلاو نه بوو گرد بوو * وا له مابین ئه‌مه‌دا تی‌چوو
له فصاحت بلا مهرا بێ * چی قیامت به ارمنیش نا بێ
به زبان که‌چ و خط خواری * به‌جریده و کتیب خلواری
چوونه ریزه‌ی معظمات ملل * وقته خویان حساب بکن به دوول
یا له گل فارس چی فرقی هیه * بوچی ئه‌و راسته ؟ بوچی ئه‌م کیه
با وجوودی اگر بکه‌ی دقت * تی ده‌گه‌ی کام له کامیه سرقت
چونکه ئه‌مه قدیم‌ترین له ئه‌وان * بتواریخ جملهٔ ادیان
آخر ئه‌م عقلیات هموو بویه * گر (سلیمانیه) و یا (کویه)
بوونه استاد فارسی و تازی * تا گه‌یشتن به‌فخری رازی
چونکه سرمایه مال خلقی بوو * وقتی مردن هموو بهیچ ده‌رچو

ئەمە معلوم عاقلەو مندال * نیە عیبی مناقشەی امثال
وەك مرشكی؛ كە عقلی نە هیبێ * بیت و هیلكەی مراوی هەل بینێ
وەك بیگانە كنار جوكەلەیك * نایبتە شوبنی بەری جووجەلەیك
جێ ئەمە ووشكە ؛ جێ ئەوی آوە * تیدەگا كنك درانی پێ ماوە

تاج بسم اللّٰه الرحمن الرحیم * نامە سەر بو رفع شیطان رجیم
ماجرایێكم هیە بێبیسن وكم * هیچ دروی تیدا نیە با بوت بكم
بانیء نو طاق قبە ؛ بێ ستوون * كعبەكی بو ئەمە كردە رووءوون
قاصد پیغامی فرموی « من بنی » * « مسجداً یبنی لە بیت كا »
باز فرموی سەر بەسەر رووی زەمین * مسجدە بو ذكری رب العالمین
یعنی هر مالێ كرا بێ بو خووا * كعبە علیایە بو ذكرو دعا
شكل تكیە وخانقاە شیخكان * واقعا رنكینە أما بوریان
لەم هموو شیخو مریدان ریا * نزدیكی ناچێتە مزگەوتی خووا
مسجد ومحراب و منبر بێ كسە * هر مەپرسە حالی چونە مدرسە
شیخنا گر ئەم قسەت نایێتە كوێ * سیری وا چولە كەری تیدا بكێ
ناكرێ بم های وهوویە رفع رەوس * هر وەكو شیخ(بخارا) و(اندلوس)
مثلی ئەیوە پەلی خویان دا بە دعا * آخری كافر بەریش‌دا ریا
پشتیان دا همتو شیخوختی * تا فرانسز پاكی كردە ملتی
مرقدی اقطاب و قبە اهل راز * بوتە جیگای گاگلو مولكە بەراز
(هند)و(داغستان)و(قازان)و(قیرم) * (خیوە)و(هند)و(بخارا)و(خوارزم)

یك بە یك وەك ئەیوە بوون زیدەتر * سەر بە سەر بو باری کافر بونە کەر
معجزەو کشف و کرامات و دعا * بوچی نەیبوو فخر عالم مصطفا
جسم نوورین و ددان گوهرین * ئەو شکا ئەمیان بووە جیگای برین
سبحە و مسواك و خرقە وتیلەسان * بوونە پابند جهاد غازیان
ئەم هەموو شهبازە بونە کووندە بوو * خلوە کیشان وچلە سووری چی‌بوو
سیری ناکەی طائفهٔ..... * وەك صحابە وعادات پیشینان
رووت و پی‌خاووس بهزرەکیك‌ومثال * باوك ..... درهینا لە چال
قصر دین بنج‌و بناغەی محکمی * شیر وتیرە دیرەك وطاق خمی
مثبتە فرموی حبیب کبریا * من بنی شیرم لە میدان وغا
کلشن پر میوهٔ باغ معاد * وا لە ژیری سایهٔ تیغ جهاد
کی گووتی مسواکە تیرم یا عصا * نیزەمە گوورز گرانم منتشا
یا کندم رووشتەیە تیغم تەبر * پوست و کشکول و دفە تاج‌وکمر
کام حدیث وآیت معجز نما * هاتووە بو رغبت رقص وسما
ئەم اشاراتە بجیگایە و بە رەی * نەك وەکوو چاو بستەی تورك بن بەرەی
دار دنیا هر کسبکی تی‌گەی * میوهٔ خامی هیە ومیوهٔ گەی
پندی من خامی دزانن خامکان * شیرین و پووختە دەزانن پووختەکان
تاکي دنیا ماوە پووختهٔ کم نیە * لەم کەر وخامی کە هەت باکم نیە
با بلین ئەم شیتە قحبە مردووە * چند وەریوە؛ چند وربنەی کردووە
حق تعالی واقف احوالە * خالصاً للە یە ترقیم ئەمە
بیتکان عیبي مەکن خوارو کەچن * مقصدم لەم بندو باوە دەبر بچن

ورنه ئەم دنیایه نقسی نقسیه * گر لەبر ئەیوه نه بی باکم چیه
من له طوفانا بیم خوم دەردەکم * وا مزانه دامنی خوم تەر بکم
ایسته هرچیم پی بلێن عیبی نیه * چونکه انسان علم غیبی پی نیه
آخری چی وحشی یه مالي دەبی * جاهلیش ئەو روژه وەی حالی دەبی
ئەم قسه با ایره بی ماندوو بووم * بوت بیکم باسیکی بویان کردووم
پی گووتم احبابیکی صاحب حشم * سەر گذشتیکم هیه با بوت بکم
باز خەو ایشەو لەبر بیهمدمی * بوو به (نسر) آسمان حوتەمی
زاغەکی شەو باوەشین شاپەری * شمعکانی کووشتووه وقتی فری
بیضەکی چی‌ما لەگل دەرکەوتنی * آسمان زەرد و سپی بوو دامنی
ماه بی مهرم له دەرگا هاته ژوور * مانم و شین وغمی کردم به سوور
کوورت وکرمانجی که کرتم بەرضا * خستم و باقی وەکوو بیت (رضا)
چونکه زانیم ایش که کوته گفتگو * بی سەر وپییه وەکو چوکان وگو
آخری نایه وەك . . . . * باشره جو بێنی لەنیو خراط ودوم
چی پیاوی تیدەگا رومی چیه * باسی رمبازی وسوار بوونی نیه
اتفاقی دلبریکه بی کدر * (حاجی) انواع لباس کرده بەر
بی جهاز ومارەئی بەدا به شوو * لەم همو کوردانەدا خوازی نه بوو
عاقبت دی خوازن أما دەمی * پیر بووه نازی کاوکومه دەمي
ئەو زەمانی بوونه آردی نیو درك * پارەیك ناکا دوو صد جا بیبته رەك

اگر خالت بلیم مشکی ختایه * عزیزی من ئەمم عینی خطایه

لەبەر نیو خیزی سوزەی دەوری ابوت * تنم کاهیدەیە تمثالی پوور کایە
دەلین عناب وشکر چاکە بو دەردت * گوولاوی لیوتی تو بو من شفایە
طبیبم هاتە بالینم وهای ووت * دریغا دەرد عشقە بی دەوایە
اگر کفرە بلیم من مبتلاتم * وەرە ! سا بیگوورژە باللە غزایە
ئەوە خالی سەری گونای شریفت * ویاخود دانەی داوی بلایە
خەمیدە قامتی یادی غم توم * ئەمندە راستە (حاجی) بی ریایە

جهان بوتە جزیرەی بحری کریم * بەبی بهتان ئەتو زینو ئەمن مەم
لە جنس آدمی وەك تو نەزاوە * پەری رووبك بەآدم تا بەحاتم
ئەمن کیوم کلەم شاخە هناسەم * نسیمە ! دیدەکانم ! میزرەم نم
لبي ضحاکی فرمووی ماری زوولفی * ژەمی کلەی کیە مووچەی سەری جم
مەلە کذابە صوفی صاغە واعظ * لەلای من وەك بکن بی کیف وبی کم
مووریدي صادق وشیخی کرامت * حریص قانعە عشاق بی غم
سەوادی اعظمی قسطنطنیە * گەلی بدناوی کرد ئەو صدری اعظم
بە دستوور و بە قانوون و نظامی * خوا وای یاوە سووری بو بە ماتم
کوورانی دوو هەوی دنیا وعقبا * مثال دایکیانن ئەو لەگل ئەم
بە یك ناچن رقیب و (حاجیقادر) * خووایا ئەم رزیلە ئەو مکرم

لەجلەی ماجرای دووری ولایت * ئەمە ش باسیکە خوشە وەك حکایت
شەوی دانیشتبووم بی شمع ومصباح * ئەتوي هیناوە یادم کاکە فتاح

وونی با کاغزیکی بو بینرین * محب صادقه هەرازی دیرین
منیش ئەم نامەیەم نووسی بە تعجیل * شرو وور وەك خوار و کونە زەمبیل
بە بێ تسوید و تصحیح و مووبالات * وەك نووسیوەمە هەر چونێ کە بوم هات
بلام ؛ افکاری خومە نظم کوردی * لە خورمخانەی خیالی صاف و روردی
عبارات درو و تازەم نە هینا * دەزانی مالی خومە مەردی بێ تا
لە بەر پیری ئەمندە بێ حواسم * دەلی ارکان اسلامی نە ناسم
سەرو ریشم سرایا بوتە لوکە * بەشەو هم رازمە پشمین و کوکە
غریبی ؛ غربتی کردم بە اوطان * سرایا ارضی لێ کردم بە زندان
وەلیکن تو کریم ابن الکریمی * بە رحمت بابی اشعاری یتیمی
ئەتو ماوی لە نەقادی ولایت * ئەوانی تر هەموو بوونە حکایت
اگر (نالی) بوو ئیرە آو دەنالیت * دەلێ کوردی بووە گەردی لەژەیر پیت
منیش کانێ دەزانی پیم هەلنگووت * أجل بای صرصرە ئەیەش پەروو پووت
کە نامە گەییە ایرە موورمان کرد * من و فتاحی دانا ظرفمان کرد
جلیمان نووسی ارقامی و وصولی * بە امید قبولی بی فضولی
رفیقانم لە کویە آشناییین * وقوف حالی ئەیەی بێ نەواییین
سلامیکە دیاریمان دیارە * لە دارو بردی ئەو دارو دیارە
خصوصاً اشنایی ارجوومندی * جلی زادیکە عبدالله افندی
چپی عبدالله عبد اللهی احرار * مصفا بندەیکی زەر خریدار
ذکاوت کانیکە تویی دراوی * خط اقراری نووسیوە زەاوی
ملایکی فقیەیانە وقارت * بیانت آوە گردە اقتدارت

علوومت کافیه و شافی به واجب * لەکوي تو دەبن حاجب به حاجب
له داغی تو دەسووتی (سی.بەوبەی)[1] * وەکوو بەی زەرد بووە رووی (تقوهی)[2]
له میدانی فصاحت تو مجلی * حوبری نالیه سەدی مصلی
وەره با بینه باسیکی نیهانی * به یادی عیش و ایامی جووانی
به فکرت دی زەمانی چوو ینه بالەك * به پی خاروسي نه کەوشم بو نه کالەك
وها بوو درك و دارو شاخ و باری * وەکوو مخمل بوو نرمی یا نه خالی
که چوو ینه سنگره سینەم گرەی بست * وەکوو قندیل سەرگردان وەکوو مست
دەاین ایسته هواری گوورك و شیران * وەکوو قلب حسودی تو یه ویران
چکاره آوی پیرژوو گوله شبنی * نه ماوه هرله کوتر تا شەبنی
ئەرووی شیخی له لقمەی کوچ و باراز * مرایه مثالی روزه داران
ئەمه دنیایه نا مینه هتا سەر * له بو آزا و دانا حیزو ماکەر
مەلی ئەم قسەیه بی رەی وجیه یه * له ترسی تو نەبی هشتا له کوییه
له دەرد دووری و جوری زمانه * گەلی نزدیکه زور دووری مەزانه
له خوم آگر هلینەم وەك چنارو‌ك * له چاوم گریه دەر بی وەك حاموك[3]
به صد کره حواشی و دەردی دووری * بیانی ناکری غیراز صبووری
لەوپیش شتەیکم عرضی تو کرد * بلاوه فکر وعقلم وەس وەسەم کرد
که وابوو چاکه جامەی خوم قبا کەم * دوو دستم هل برم رووی خوم لەخوا کەم
بلیم: ای رازقی مقروب و فیل * بحق جبرائیل وهم سرافیل

(۱) ناوي عالیکی کەورەیه
(۲) « « «
(۳) حاموك ـ سرچاوەی آویکی یاقوە له سروی کویەدا هلکەوتووه

هلیدەی بیداغی کوردی لە دەروان * لە مابین کەکون و هیبە سلطان
لە شرق وغرب بەرە تا قطعەی کو * لە بەر گوچان امرت بی وەکوو گو
دەزانی زحتە تعداد یاران * بە صد هاوینو زستان و بهاران
دیارە دوست داران أمن کەین * لە(خوشناو) لە(آکو)ودشت (بتوین)
لە ئەیە هرکسی پرمی تمامی * وکیل مطلق حرف سلامی
وەکوو من توش بنوسە بیت کامل * جواب نامەکەم مانند بلبل
غرض دست خطی تویە نا علاجی * با معناشی نەبی وەك بیت (حاجی)

لە سەر تناف کە لرزی هیتوی سندووسی
شکا مناعی ظریفی وقیمت لووسی
تنافی پردی صراطە مناظران محشر
مکان ملعبە پر بوو لە مؤمن و روسی
فدای لنگر دستیء سنان کی کاوسی
درفش کاو رمی گیوتو نیەزەی طووسی
کە هاتەر کەوتە سەما عیسیوی شکاو نەما
هلاهلای کلیسا صدای ناقووسی
کە هرچی هاتە تماشا بە نووکی مووژکانی
(فهؤلاء عیدی) لە سەر دلی نووسی
لە قافیەی شعرا عیبە لا بدەین أما
بە یاد چاوی جووانی ووتم بە مخصوصی

جبینی ماه رووي مهره زوولفی دیجووری
سبب بەقافیه تنگی بوو (حاجی) نەی نووسی

ادبا چاکە لیم نەبن درهم * لەم قسەو لەم حکایتی دەیکم
ادعای هر صنایەیك ناکن * تاکە نەیخوێنن امتحانی نەکن
پیی دەلین حیلەباز وکذابه * شیخ نبی خارجه لە ئەم بابه
خانقاو شیخو تکیەکان یکسر * پیم بلاین نفعیان چیه آخر
غیر تعلیمی تنبلی کردن * جمع املاك وخزنه کوتکردن
دفعەیك امتحانیان ناکن * تی بگن زهره یانه تریاکن
محکی لی بدەن اگر وەکوو زەر * تیدەگن رەیگرن ویا رهبر
دخلی شیخو میخ مەبه ابدا * هیچ کسی رزقی هیچ کسی نادا
ای خریکی رموزو نازو نیاز * ئەورووپا فنی گیوەته اعجاز
قلەی (ایفەلی)(1) له افلاکه * عکس ئەوگردووشی لەژەیر خاکه
کرەی ئەم زەمینیان پیوا * خاطری تو بی چوونه جوی سما
چینی آتش پرستن ایستاکش * گبر بی دینو هندوی روو رەش
بوچی فرمویەتی نبی أمین * (اطلبوا العلم ولو بالصین)
نیرو می لەم حدیثه فرقی نیه * گر ملا نهی فرموو دینی نیه
تووەره فن فیربه چینه لەوه * گاووره، جووه یاخوهندووه
لازمه خوولیخوی وەکوو بر داش * هموو فرنیك دەگوری امر معاش

---

(1) ایفەلی ـ له (پارس)دا له پولا درووست کراوه برزای (٣٠٠) مترەیه .

تنبلی کاری حیزو بێ خیره * دستی ماندوو له سەر زگی تیرە
اهل جنت نه شووانو گاوانه * صاحب فنو علم عرفانه
فائدەی گر بدایه ذکرو دعا * دەبووە قاروون گدای سەر رەیگا
هر چی بێ بهرەیه له کسب کمال * دەبینه درویشو مارگرو حمال
صوفی وەك تشنه بوله ذکری هناو * صد نوژی دەدا به کاسەك آو
شیعی وەك تشنه بوو له سینه زەدن * بە دوو قطره دەدا حسینو حسن
به قسەی مخبرو مؤرخ گون * ملتی (چینه) چوار صد ملیون
سەر به سەر دواتی همو ژاپون * زور به زحمت دەگاته چل ملیون
اهل ژاپون له بێ صنعتی چاك * سیرێ چون چینی گرت و کردیه خاك
اتحادی به اتفاق انام * سپره بو حوادیث ایام
کوردی ئەیمە نەزان ویاشکەوتن * پیکەوە پووشو آگرو نەوتن
بێ اگر دستی یکتری بگرن * وەك سکندر جهان همو دەگرن
خواردنو ستری عورتو سکنا * باعسی ژینه بو گدا و پاشا
حالتی وایه چی له سەر خاکه * غیر عیسا دەلین له افلاکه
ئەم همو مدح و بادەی دلبر * نووسراوە له صد هزار دفتر
وەکوو خمسەی نظامی و گنجه * که له لای خلق کیمیاو گنجه
یا وەکوو تلثی شیرینو فرهاد * بیتی(حاجی) له بەر کرایه به یاد
ایستە ملت دەبوونه صاحب جاه * یانه همتای اولیاء الله
کی دەلێ کوردەکان به ادراکن * بسه ئەم نقصه گو له من ناکن
له قسەی صاغی من خلل دەگرن * واهەی شیخەکان نه دەل دەگرن

ئەوی محتاج نانو وپیوازه ٭ یا هینو بازه یانه مێ بازه
حیفه بو مەردی صاحب تیمز ٭ هنده بامی مکانی پیس‌و میز
عشقبازی‌و هوای درویشی ٭ ملت خسته فقرو بێ ایشی
ئەو کسەی دەولەمندیکی چاکه ٭ نبده رومیان نا ماکه
همو مردووی میان‌و سمتی خرن ٭ بیتی مداحیان به جان دە گرن
بیتی من چونکه کاکیان دە گرێ ٭ له غریبی وبێ کسی دەمرێ
تا له ژەیرێ باری رومیان نەمرن ٭ زحمته قدری بیتی من بگرن
یانه وەك اهل مغرب ایستاکی ٭ چیه ناوت دەڵێ خریستاکی
باوکم احمد بوو ناوی فکرم دێ ٭ خلقی لادەیێ بو دایکی من فاطمێ
بسیه (حاجی) دوو صد هزار دفعه ٭ پیم گوتی ئەم قسانه بێ نفعه
باوکه هر چونی تو دەڵێ وایه ٭ تیدەکەم ئەم قسـانه خورایه
قووری کام جێ بکم بەسەر خوما ٭ ئەمه ایمێ بوته علتی سەودا
به قسەی چاکه دستیان دە گرم ٭ ترکي ناکەم به لومه تا دەمرم

اگر کوردیك قسەی بابی نەزانی ٭ محقق دایکی حیزه بابی زانی
وەره با بوت بکم بامی نهانی ٭ تەفەنوون خوشه گر چاکی بزانی
صلاح الدین ونور الدین کوردی ٭ عزیزان جزیرو موشی‌و وانی
مهلهل اردەشیر دیسم شبیر ٭ قبادو بازو میری اردلانی
امانه پاکیان کوردن نهایت ٭ له بەر بێ دفتری زون بووزو فانی
کتیبی‌و دفترو تاریخ‌و کاغەز ٭ به کوردي گر بنووسرایه زماني

ملاو پیرو شیخو پادشامان * هتا محشر دەما نام ونیشانی

بە ضدی پیرو پادشامان براوە * وەرە با بینە سەر رەی مهرە بانی

کە دیگووت پیر من شیخ، من دستیگرم * لەلا وا بوو لە بەر جهل و جووانی

کە پیر بووم تی گەیشتم دستی گرتم * لە کسب و کارو تحصیلی معانی

بلی ؛ شیخ قطبە اما قطب آشە * بە آو ونعمت خلقە گەرانی

لە ژن هلدەی لە کولان وەك سەگی هار * دەلی تی هلدە مثلی کەر لە خانی

بلی ؛ بەم سەر کزولەی کوز پرستە * بە چاوی کادارو ریش پانی

کە نەیکت نەبوو بو موولك و ملت * بەن چی نقشبندی ، یانە مانی

ئەوە انسان کە دابنی وەك حماغا * لە بو ابنای جنسی نان و خوانی

ویاخود وەك امین اغا بە همت * بکا بو قصر ملت پاسەبانی

بلی ؛ لەم بحثە هر کس منکر تون * بفرمو سەهلە ریگای امتحانی

بە امیدی دوسەی داناوە (حاجی) * بە هرزانی دەدا دووری گرانی

شیخ بز بنی قسەی وەکوو جافە * خو کرامت نیە ئەمیش لافە

ئەو وەکوو ئەیمە نین بە ادراکن * صاحبی نسخەی گەلی چاکن

وەکوو بهرام وخسرو شیرین * لیل و مجنون و چندی وا رنگین

هموویان رمز و کانی عرفانن * فیرتی بن چونکە خزم خومانن

(مم) و (زین) و دیوانی شیخ جزیر * گەلی چاکن بە سهلی بیننە گیر

ئەو دووانە ئەمیستە ترجەیان * زوورە حتا لە نیو فرنگستان

وای بخوینن لە وجهی محتاجی * وا بزانین بەخویتی (حاجی)

هم رواجی بدەن له هر لاوه * تی نەگن مردووم بلین ماوه
قط تصور مەکن طرفداری * غیری غیرتکش وغم خواری
من کسیکم زەمانەی ناکس * دایبریووم له قوم و قبیلەو کس
هر منم ایستا وارث عیسا * بێ ژن و مال و بێ کوورو مأوا

تا سالیکی مسالکی راهی قناعت * عاجز مەبە له رەیگرو اهل شقاوتی
صوفی عبادتی هموو بو مکرو ریوەیە * گر شیرتی نەربەگوێ بگری پشمەطاعتی
اخلاصە اصل مقصد وخورا شتی دەبێ * وا تیدەکا بە سرمەقوولاتە سعادتی
بێ معرفت مەبە له طریق حقیقتا * سر منزل شریعتە رەیکەی سلامتی
نا گن بەحیزو رەیگری ئەیەلەموولکی روم * علامەی ولایت و شیخی ولایتی
مفهووم دوو حدیث صحیحم له بینکا * جی کردوە نظر بکە کوردی وفصاحتی
دنیا سەگی له اوغلەمە توقبوە طالبی * نی مارە هروەکو سەگی پی سووتوو راحتی
صد قبەی خەوەرنەق وسدی سکندری * نا گاتە بینە کاوولی نالی متانتی
ساقی کریمە بادەی بەزمی « السیته » * حاجی له جامی قلبی شکاوە شکایتی

ئەیمەش دەمرین و دەبینە خاکی سەری رەی
ئەم رووژ و شەوە تنوری صبحی دەکری
دستگاو دووکانی شارکان دادەنری
ئەمیان دەفروشیت ئەوی تر دەکری
ئەم باوکی مردووە یاخەی دادەدری

ئەو بووکی نیوتی هیە؛ کەوای بو دەبری
بی بستە فلك آشیکیوای ناوەتەوە
بو هاردنی ئەمە چی عجایب دەگەری
لادەیش رەزی آو دات و وەردی دەبری
حیوانە دەزی؛ سەك دەوەرەی؛ کەر دەزرەی
(لقمان) لەمەدا شووانە گر خوی بیکوژی
گا وانە (فلاطون) یخەی گر بدەری
ئەم دەستە کە چوو دەستەیکی تازە دی
معلووم نەبوو ئەم کشمکشە کەی دەبری
عالم هەموو مردن لە غمی زانني
ئەم حکمتەیان نەزانی هیچ کە واتا مەگري
لەم لاوە (حاجی) بچیتە ئەو لا
ممکن نیە تی بگا گر بیفری

شەهسوار بلاغت گوردان * یکە تاز فصاحت (بابان)
مصطفی یە تخلصی کوردی * غزلی کردە بەر پت کردی . . .
ناو صاحبقرانی خاص ئەوە؛ * چونکە لەم عرصە اسب ئەو بدەوە
ئەو کە نوشی شرابیکی تالی؛ * (نالی) لەو عرصەدا بووە تالی؛
(نالی) استادیکی گەلی چابوو؛ * خضر آب حیات معنا بوو
یکی‌تر بوو محمد فکری، * موی دەئەنگاوت بە تیریکی فکری

یکی رنجوور اهل کرکوکه ؛ * فکری بکری همو وه‌کوو بووکه

یکی تریان امین بك دزه‌یی ؛ * دز نیه شاعر یکی جه‌ربه‌زه‌ی ؛

(کبفی) حاجت نیه بکم باسی * ام کتیبه بخوێنی ده‌یناسی

سالم ومشوی، شیخ رضا وخسته * شاعرن هر چواری به‌ر چسته

وه‌ك وفائی که له شعرایی ؛ * خطی وه‌ك یتی ؛ چاك و ئه‌سپایی

له کورن و قووژبنی کلاوهٔ دهر ؛ * چندی تر هن مثالی گنج و گوهر

سبك جامین وغیرت سلمان ؛ * بیتیان وون بووه وه‌کوو خویان

ملکه قور وحجاری و کیل * « قس من اسمائهم ولا تسئل »

شعر یان جوانه ، بس نیه کوردن * کرچه بدناوون و گه‌لی ووردن

به‌فدایان ده‌کم صد (ابن یمین) * چونکه در بست غیرت کوردین

چند أمنده‌ی که‌عرض ئه‌یوه‌م کرد * شعرامان هیه بدست و برد

شاعر کون وتازهٔ کوردان * که له تعدادی عاجزه انسان

اوی خوم دیوه‌ه یانه خو اثری * ئه‌مه‌یه بوت ده‌لیم به مختصری

معدن علم وعالم وعامل * قطب ده‌وران ومرشد کامل

هر له اول جناب مولانا * نقشبند رواق الا الله

غوث ثانی وحاتمی مذهب * عبد الرحمن خالص مشرب

وه‌کوو (بینووشی) شاعر عربی * تا قیامت نه‌کس بووه نه‌ده‌بی

خو ملا مصطفی‌ی بیاران * بی نظیره له نظم کوردستان

ملکه‌مان ملکه موت معنایه * یعنی هر چونی حز بکا وایه

وه‌ك ملا خضر(١) روودباری نیه * شعری آب حیاته تالی نیه

---

(١) خضر : نالی

حكمت ونظمی میرزا یعقوب * وەك فلاطونە لەفظە کان وەك کووب
یعنی فکری لە أسمان بدرە * باعس عیشە دائم کدرە
حسن باوك فقی اوسر * کوری اوسر محمد سرور
منجل نظمی گەورە وکچکن * بو خیالی کەسە کچکن
شاعر زنگنە نیە حدی * وەکوو شجعان ناکری عددی
چونکە مجموعی طبع موزوونە * سینەیان مثل آیینە روونە
انتخاب ناکرین لەبەر چاکی * وەك لە شەردا سوارو چالاکی
دوو وحیدن محمد واجد * یکی کوماسیە یکی دربند
(هموندیش) کە خزم خومانن * شاعری زورە پاکی دیزانن
چونکە تیژی زبانیان یکسر * کەوتە نووکی رم ودەمی خنجر
بی کتیبن ئەمە لەوان دوورە * مرد آز لە ناقصان دوورە
دشت کرکوك وکیوی هورامان * شاعری زورە بی حد وپایان
سادە هر ناویان بکم املا * ئەم کتیبە بچووکە پش ناکا
هر لە شیرازە وە (هتابابان) * پاکی یك نظمە پی دەاین گوران
هر لە موصل هتا حدی بابان ! * بیتیان کردووە وەکوو اجاقان
بسیە بی عاری ای گلی خزمان * لەم هەموو بیت ملت خومان
اگر ئەمە سنەو سلیمانین * ناوی یکیان بە چاکی نابزانین
وەك محمد حنیفە بیت متین * نیە الا حصار قسطنطین
بیت دەمدەم کە قدر نازانن * پاکی اسحر حلال کوردانن
وەکوو شانامە گر بنووسرایە * لیت معین دەبووچی وستایە

اسپ رەش بیتی تا بلی چاکه * نظمی یکجار سوار وچالا که
اسب شش پی وقهرمان عجم * محض کذبه به اتفاق امم
چونکه نووسراوه خلقی دبخوێنن * لم همو بیت ئەمەدا کوێرن
وره انجا له حسرتان بمره * چوار پێلی اسپ سنی یان مگره
وەکوو بیتی ختم له دعوادا * نیه فردوسی صد کالك بادا
ئەم فصیحانه پاکی بێ ناوون * باعس پیت بلیم نه نوو سرووان
دووعلین ؛ شاعرن وەکوو حسان * بردەشان وحریره مسکنیان
یکی هاوناوی خوم، به خوم دیبووم * شیخ و سانی بوو ؛ مردیکی معلوم
وەکوو من بوو بظاهري جاهل * باطناً شاعریکی زور کامل
احمدی کور ؛ شاری صابلاغه * بیتکی داغه ، بیتکی باغه
ئەمە مجموعي شاعر غراف * هر وەکوو مسنوین له نیو کوردان
هموویان بی نظیر و یك وزنن * قابلی بەزمم ولایقی رزمن
غیری دەمدم له مان به نظمه جدا * بی صدا طبل نظمی دنك نادا
به روانی مثال آب روان * ارتجالین هەموو بەبێ دامان
کل بیتیکی دوو هزار فردن * مانگیکی پی دەوی له بر کردن
ئەمە هر کورده لایق تحسین * بی کتیب و معلم و نووسین
کامه مندال وشیتی لی بگری * هرکه بیستی به جاری دیته بری
ایسته معلومی بو هەموو ملت * ای ملای درس ومفتی أمت !
ئەمە بی غیرتین وبی عارین * ئەوی نەی خویندوه لەمە عارین
قید وتذییب وشرح وحاشیەکان * بونه سد معارف کوردان

حاصلی ئەیمە وەك دەكم تخمین * كرم آوریشمین و میشی هنگوین

نیە آرام وراحتی وخەوتن * شەو وروژی هەتا درووستی دەكن

كەچی رومی كە ئەیمە دەیناسین * وا دزانی كە ئەیمە نسناسین ؟ ..

یانە ایرانی یك كە معلومە * دایكی متعە ، باوكی موهومە

ئەمە دەیكاتە كاسە دەینوشی * ئەو كەوای لێ دەكات ودەیپوشی

فلك بە تیرو كمانی لە ئەیمە چوتە كمین

شكارە گاهی زمینە لە چنگی كوترە دەچین

دخاتە گردی ئەیمە مثالی دابستوو

گووریسیكی بەلك صبح و شام نازرسین

بە حقەبازی و لعبی زەمانە ناخلەتین

امیستە پی دەكنن و لە آخر دەگرین

امین مەبە لە سبینە ئەمت بەسەر دێنە

حوادثات زەمانە كە نایتە تخمین

وجود ئەیمە كە روژی حیاتی آوا بوو

یقین بزانە شەوی لی گەراو و دەر بە درین

ئەم ارضە كونە هەوارە خلایقیشی كوچە

طماعی سووری نەبی كس! لە ژیر چادیر شین

دوو گمز زەمین وسە گەز جاو و مستە خولیكە

لباسی پی خەف و راحت هتا دەگاتە سرین

صبا ! مسلمی آفاق وقاصدی وغربای
انیس یارو هم رازی عاشقی غمگین
سبای مەویسنە خبر بگێنە ولات
دیارە چند حزین وغریب و بێ کیفن
کە چویتە سرحدی (بابان) وعیلەکی (جافان)
بگري هر وەکوو بارانی ماهی فروردین
لە قوور بنیشە بلێ ؛ قوم و قبیلە هاوارە
اسیرە (کبێی) لە روما لە حبسی ژیر زمین
لە کوزە دەی یك کە کبێی تیا بێ فردەوسە
جهنەمە کە نەما کبێی شاری قسطنطین
حزین‌و درهمی ئەم شارە زووری بیگانەن
لە حسرتی عجبا (شهرزوور) چون نە گرین
گەلێ هناسەی کیشاو چاوی خوی گیرا
کسي نە دي لە عشرت لە داخی چون نەمرین
زمانی کوردی‌و تورکی‌و فارسی وعربی
وهای دەزانە وەکوو بیتی خسرو شیرین
ئەمەش دلیلە لە تأثیری مرثیەی کە گوتم
چوار زمانی تیدایە قصیدەی رنگین
« دریغ‌و حسرت ازان شاهبازی صدرە نووشین
بە دامی مەرك فتاد و بە خاك گشت دەفین »

ز لوحهٔ خط موزون قطعهٔ منظوم
خجیل شد(ابن هلال) و روانی (ابن متین)
بە کی بلیم کە بە (کیفی) بلی بە کیف وسروور
غمی نە بی لە فلك عاکفانی چلە گوورزین
« جنوبهم تتجافا عن مضاجعهم
یستغفرون لك بالغدو حتی حین »
کبیر در بو مصیبت عظیم واقعه در [1]
صغیردر یازلسه تاریخه خامەی مشکین
لە یك دوو لاوە هیتوی لە پاش بجی ماوە
یکیکی بکری معانی دووانی طفلی حزین
ئەمن کە مامی ئەوانم دیاندەمە ادبا
کچانی زادەی طبعی لطیف حجلە نشین
وەلی کورانی رضا نین بە خاکی رومو دەلین
لەلای ولایتەوە جاوە دیری مامی ترین
ادیبو عاقل لەم بحرە وەك تیری بن گوم
گەلیکی وون بووە حاجی وا چاکە لی دەرچین

---

(۱) لم شعر تورکیەدا کلمەی « صغیر » بە حساب ابجد اکانە ۹۰ + ۱۰۰۰ + ۱۰ + ۲۰۰ = ۱۳۰۰ عبارتە لە تاریخی وفاتی رحتی (کیفی) افندیه

قسەیکم هیە دەیکم مەلی بی تجربەیە
با وجوودی ئەوی نا دانە لەلای وەك گەمەیە
مقتضای آب و هوای خاکی دیاری رومە
اهلی سووتاوی مەیە بستەی آوازی نەیە
حاکمی رەیگری معموورەیە قاضی دزی روژ
وزراء و وکلاء گورگە رعیت گلەیە
سالیکی ریخە اگر شیخە اگر میخی نەبی
شیخ هرکامی نەدا تا دەمری هر دەیەویە
زانی و شارب و لوتی دەگرن والی دەلی
بە ریدەن یارەی خوی دایە چی عیبیکی هیە
هندە بی قوان و خوونخوارو نزیکن لە فساد
فرصتی بوو دەکووژی حق برای دینی نیە
بو رعیت ئەم گیرو درەکەی داناوە
زجرو توبیخی مەکە چونکی خطای گای بینەیە
هر لە شـا تا بەگدا تووشی یکیکی نابیت
لی بپرسی بە حقیقت بلە جدم ئەمەیە
لازمە ئەم غزلە وەك غزلە بیـکنە بهر
هر وەکوو (حاجی) اگر شارە اگر دهکدەیە

تماشـای قامتم پیری چلون تیر عصایه
درویه د ری گەورە وەك تمامی تازەدا نایه
رقي لیەم فلك ساقی کرم فرەوو رەقی بینە
رقي ووشکی لە تو نایه امان مطرب لەتو نایه
لە دنیا امنەی وەصلی لەگل تو ناکری سودا
هەو چین و خطا لەم لا لە زوانی لەم هو یدایه
کایەم (١) ئەو دەمە ، زووانی عصایه ، خطی فرعونه
یدی بیضایەتی گردن ، جبینی طووری سینایه
سلیمانەکە (نالي) ، صاحبی دیوان و فرمانه
نیه کس بینە میدانی مگر حاجی خوت آسایه

روستم مازندران ئەو وختە دستی پیر دەوە
هاتە رەی (دیوی سپی) آزاد دەستی کردەوە
هر وەکوو شارانی تر کس آشنای کویە نە بوو
شهرتی ابیاتی من خلقی لە سەر کوکردەوە
هر کسیکی ؛ دایە بەر شەق زال دنیای دەنی
گوی لە میدان جووان مەردان عقبا بردەوە
ئەم هەوو ظلمەی رقیب کردی لە آخر دلبرم
مالی آوا بی بە ماچی لیوی تو لەی کردەوە

---

(١) ناوی شاعریکی بیلنه

دەستانی هجر من شرحی بە نووسین ناگری
پێیت ألیم چونە اگر چاوم بە چاوت کەوتەوە
آهی من (صورە) چبا وەك لوکە هلاجی دەکا
عقدەی زوولفی گرەی مووییینە با نایکاتەوە
هر کە پێیستم پێم دەلێ (حاجی) سەگی دەرگانەمە
من لە ترسی گوورگی بد کارم کەری خوم بستەوە

خو دەرانی سلالە اکراد * لیرەوە بگرە تا دەگاتە (قباد)
همو عالم همو شیخ و میرن * زیرەك و ژیر و اهل تدبیرن
وسطی بانی پانزە روژ ریە * پر لە رەش مال و خانەو دێیە
بە دریژی لە (قاف) کە رابووردن * تا بە (شیراز)و (اصفهان) کوردن
شهسوارن پیادەیان آزان * برد نیشیان وەکوو لکی میدان
دان و بخشینیان لە لا بارە * خونی میدانیان لە کن آوە
بە شجاعت هموو وەکوو روستم * بە سخاوت هموو وەکوو (حاتم)
لە وفا سمەویل واسماعیل * عهد و پیمانیان چبای قندیل
گردی شهنامە پاکیان کوردە * کافی ئەم صانە کافی ئەو وردە
لە شرا زور دفعە قوماوە * رومیانیان چلون جواب داوە
(حاجی) دەمریت لە داخ هاوارە * کوردی بیچارە دە بیتە آوارە

خاکی جزیرو بوتان یعنی ولات کوردان
صد حیفو مخابن دەیکن بە ارمنستان
وا رەیگانان دەسری عیلات جافو بلباس
گەر مردوون لە گرمیان ممنووعە بچنە گوستان
کامی کچو هیتوی شیرین بی رایدەکیشن
هاوار دبنە بەر کی پشمە دخیل و آمان
مسجد دەبیتە دیرە ناقووسیان مؤذن
مطران دەبیتە قاضی مفتی دەبیتە رهبان
هیچ غیرەتیك نەماوە صد جار قسم بە قرآن
پیدا بی ارمنستان نامینە یك لە کوردان
سەرتان لە قورهلینن رەرن حالمان ببینن
چونین لە دەستی ظلمی بی دین دوور لە ایمان
واللّه ثم باللّه ، تاللّه ثم لایە
هر هیندە بی دەزانن اقلیمی کردە طوفان
طوفان آو نیە هیچ دەرچی لە کیوتی جوودی
بحر تفنك و طوپە ، انسانە بحر عمان
ئەم قسەیە کە کردم ، ناکانە چند سالی تر
ئەم حالنە دەبینن ؛ یك یك بە چاوی خوتان
در ابستیکە وهایە مگر خوا بە سووکی
تیکبان بدا والا دوورە لە عقلی انسان

هرچی وەکوو بیانم بو کردوون بە تحقیق
پیدا دەبن سگانە کام قوور بکین بە سەرمان
لەم بینە اتفاقی پیدا بکن بە مەردی
فرقی نە بێ شووان، جووتیار و میر و گاوان
گر هیچ نەبێ بە اوین نابع بە دواتێ بن
بیگانە چاکە دووژمن نەك دووژمن لە خومان
رومی وەکوو بنی موون کس پشتیان پی نەبستی
کەوتوونە داوی خویان پژمردە ماون حیران
کوا! والی (سنندوج) بکزادەی (رواندز)
کوا! حاکمان بابان میری (جزیر) و (بوتان)
ئەو آیة (فسروا في الارض) خوا کە فرمووی
اجرای دەکن سگانە بالنفس شاهی خویان
کوا! ئەو دمەی کە کوردان آزادو سەر بخو بوون
سلطان مووللك و ملت صاحبی جیش و عرفان
جوشیك بدەن وەکوو هنك تدبیر بکن بەبێ دەنك
اسبابی شەر پیدا کن طوپ و تفنك و هاوان
پارانەوە و توکل لەم عصرە پارە ناکا
تیرە دووعای جوشن پیکانە حرس میدان
بوچی بشیری ئەیمە یعنی رسول اکرم
هیچ ادعیەی نەزانی روژی کە دەچووە میدان

وەك (خیوه) و (بخارا) بلا ناروا به همت
دفعی بکن مشـایخ ، دفعی بکن ملاتان
هر شیخی کەوتە شوێنی یکدوو کسی رەش و رووت
خلقی بە کەر دەزانی خوی حضرت (سلیمان)
یکتان نەچوتە گردووش وا یتدەکن لە دنیا
هر پادشاه رومە و شـاه عجم لە طهران
قطب زەمانە خالد وەك من بوو آوارە
بی قدر و قیمت و شان بی خانمان وبی نان
سیف و قلم شریکن لەم عصرەدا دریغا
شیرم قلمتراشـه کالانیه قلمدان
مسئلەیکی مشهورە گر قوور دەکی بە سەرتا
اکسیرە خاك و خولی درما لی گەورە مالان
تنها ئەمە وها نین دیباچەی « مم وزین »
حالیت دەکا چلونە احوالیان سخندان
خوتان دەلین اگرچی مشهوری باری عامه
هر رەیو یك کرابی آزارە لە شیران
بنوارە سعی وغیرت ایستا لە ناو ئەورووپا
حویان خزینەدارن خویان طبیب وسلطان
هردو نیی اهل سوودان هستانە بی دەکوو شیر
ایستیکە مستقلن هسوود کوولی ادیان

بلغار وصرب و یونان هم ارمنی وقره‌طاغ
هر پنجیان به تعداد نابن به قدی بابان
هر یکی مستقلن کوولیکی دولتیکن
صاحی جیش ورایت ارکان حرب و لیدان
هم حقیانه ارمن غیره‌تکشن یك و دوو
وه‌ك ئه‌یه‌ه نین له گل یك دعوا بکه‌ن به شیر ‌از
بو فن وحرب وصنعت ، وضبط ور علی ملت
ده‌ینیرنه ئه‌وروو یا گه‌وره و بچوکی خویان
حاجی کسیکه بی کس بو ئه‌یوه قورر ده‌پیبوتی
گوی لی ده‌کی ظریفه؛ نایکه‌ن به‌لا له خوتان

ئه‌و روژه بأمری حي منان * ئه‌و عالمه پاکی بوو به طوفان
دیاری نه‌ما له جنسی ذی روح * غیری ئه‌مه‌ی که هاته کشتی (نوح)
ئه‌و روژه کیشته وقت معهود * وستاوه له سه‌ر چیاکه‌ی (جوود)
هر می کووری کردیانه مسکن * ئه‌و جی ومکانه مثل کلشن
ایستاکه جزیره بی محابا * معمووره‌ی اوله له دنیا
اولا صحیحیان به برهان * کوردن له مکان جد خویان
مکان بلاد ربع مسکون * بالجمله له‌مانه منشعب بوون
بی تفرقه بوون مطیع وهم دنك * هم شرب وهم لباس وهم رنك
آیین و مذاهب و رسائل * وا کردیه فرقه و قبائل

وەك خلقی نە چوونە مووالکی ادنا * جی باوکی خو یان کردە مأوا
آری بە حدیث و نص قرآن * (حب وطنی) ە دلیل ایمان
حادث نیە اصلە کەنکو یان * مووروثە لە دەوری جدی خو یان
ایستاکە کوا ؟ جاعتی وان * اصلن بە نسب کریم و شجعان
منقاد عجم وەطیع روومن * محکووم خرات وحبزو دومن
رەمبکی قدەە دەور گردوون * خصم نجبایە ، هم دم دون
(حاجی) ئەمنیش مثال کوردان * کوورمە کمند نفس و شیطان
لەم حبسر و کندە فکر دەرچوون * ممکن نیە من یکم ، ئەوان دون
موقوفە بە روستم عنایت * محتاجە بە همت وهدایت
دەرچم لە اسیری مثل بیژن * راهی بو بە قوت تهمتن
اي بی بدل و شریك و تنها * « ما اعظم شـأنك تعالی »
تەیین بکە روستم درایت * توسن بدە خسرو عنایت
تا (کورد) وا من لە دست دوونان ؟ * درچین ، هر ئەوتوی رحیم ورحمان

سلام الله من کل یوم * لە اصحابان صاحب غیرت و دین
لە بی عاری هموو یان کەوتە یادم * رمزی اتفاق واتحادم
لە بەر دووری لە اقران و لە امثال * لە کوردانم دەپرسی ضرب الامثال
لە بو ئەم یك دوو اشعاری رەش ورووت * هتا پیدا بوو روحم گەییە سەر لووت
دەفرمووی ئەم عذابە بوچ دەکیشی * چە ملزوومە اگر چاوت نە یەشی
قووری کو کەم بە سەر خوما لەغیرت * خەوەم نایە لە داخی مووللك و ملت

اگر وەك من خبردار بن لە دوات * لە حیفان خوت دەخنکینی بە بی پەت
(دووانزە ملیونە) کوردستان نەوەی * بە قسەی اهل تخمین کە نوەی
هەموو یان شیر بیشەن (حاتم) جوود * لە شردا کیوتی (جوود) و بحری محدود
وابکن؛ فائدەی چی هرج و مرجن * لە دعوادا لەگل یکتر بەمرجن
لەگوی گدا نووستوون هر چندشیرن * رەکی کەرو یشکی چاو آزا و کوژن
ئەوی اعلایە سەر دستەی شکارە * ئەمی ادنایە بستەی زوورانی یارە
ئەوی آزایە شەهنامە دەخوینی * ئەمی مسکینە گەنم و جو دەچینی
ئەمانە بی شعوور و گیژ و ویژن * مطیعی لووتە خور و هرزە بیژن
کوور یکی وا نیە هستیە سەر پی * بزانی چون؛ هر کس کەوتە سەر پی
بکا سیر جریدە و حال ملت * کتیبی تازە و تاریخ دوات
بزانی تا چی قەماوە لە اطراف * سرابا آگرە اطراف واکناف
اگر کاریك نەکن لەم بینەدا زوو * ممالك کایکی زانیت لە دەس چوو
گەی صحراء دەر یا دیتە جوولان * بغیری پیکەوە فوجی سوواران
(بدرخانی) بە سەر ناچی لەموو پاش * لە هر لاوە دەتازهارن وەکوو تش
لە ژیر پیدا دەچن حیف ومخابن * گدا بن ئەیوە دووژمنتان بە شا بن
بغیری رومی و انکلیز و رووسی * بی حدە دولتان ناو یان بنووسی
لە جی خو یان هاستاون بە غیرت * لە دنیا ناوی خو یان ناوە دوات
سرابا صاحب سکەو سپاهن * وەکوو (جم) صاحب تخت و کوولاهن
لە تدبیری اموری اموالکی خو یان * شریکن پینەدوز و شووان واهل بازار
لە جوشین و خروشی وەك پورە هنگن * بە من چی کافرن یا نە فرنگن

وەکوو یسنوومە بودفع مصائب * ئەءەی تدبیر کرد اونکو صاحب
دە کورە تن ولایت بینە احباب * وەکوو شخصیکی واحدین لە هر باب
لەولاتر وها توش ببینە سەرروەی * لە (بوتان) تا (بیات) وسەرحدی رەی
ببینە یــك تعلیم و لە نووسین * جلو برك و زبان و رسم وآین

ووشکە صرفی بلی ؟ بە شیخ ترس * با بەسرما نەیە مشـالی هرەس
کەر نەبی کام منوری غلطان * بەن گریدان وتا برین نفس
فرقی ناکس لەگل سەگان ناکەم * ها بە عکس بیخونەوە ناکەس
حز دەکەی تی بکەی لە سی دبنی * بە درویشی شیخەکان بە هەوەس
هر زەمانی کە گوت زرنگاوە * بیت دەلی باری خوت ببستە جرەس
چند بولی اگر ببەنی ئەتو * قصرت خوشتر دەبی لەهی هرکس
بوچی حاجی نە خوتنی دەك تروتی * ئەم زەمانە هزار بخاتە قفس

بم نحوەیە صرف عشق بازی * مستقبلی کترە لە ماضی
یەنی لەمدا کە بینگووژە زوو * بی فرقــە حقیقت ومجازی
ئەم شعرە زەر ینە خطە چاکە * نووسیوەتەوە لە رووی بیاضی
کشــاف رمووزی آیتی تو * تفسیری کبیری (فخری رازی)
ئەم قافیە شایەگانە اما * عەیبی مەکە جاهلی بە رازی
ئەو رزقی مقدرە بەخوی دی * صد دفعە بخوازی یا نە خوازی
قورطاسی وشەروایە (حاجی) * نقدینەی تو بە چی دەنازی

گر نەچم لیم زور دەبێ ، وقتێ دەچم منعم دەکا
زور سگم دیوە فقط ئەمڕێ رقیبێ هندەسە
وەکو وضع نا موزوون دەبێ وەك خانووی بێ هندەسە

درەس معنای بێ عبارت مرکزی میخانە یە
حلقەی جنگ وجداله خانقا ومدرسە

سینەم دەکری لیم دمری کلب رقیبت
ئەم کارە وەکوو داری لە دوو لاوە گلاوە

منزلی مأمن نەماوە ایستا کە ایاەکا
راحتی ممکن نیە نچیە مدنیە یا مکە

ئەم آهووە ممکن نیە نخچیری بە تدبیر
هل ناغلطەی باوکە سەگی پیرە لە تزویر
چاهی زەقنی مهلکە ای دل بە گروریسی
ئەو زورلفە اگر سلسلە بە خوت مەخە نیو بیر
بی دیتن وبێ واسطە چاتر لە من و تو
هیچ کس نیە نەی ناسێ اگر شینە اگر ژیر
بێ منتە خوانی ولی نعمتی (حاجی)
ئەم شیخە چیە تورنچیکی پیوازە سەری سیر

دابرم مامزیە بازی ، بە رفتاری کەوە
ای دلی خستە وەکوو کوورە بە شوینی مەکوە

داغـداری رووخیـه لالەی حمرا له چمن
نرگسه چاو له بەری غمزەی غمـازی ئەوه
حز دەکەی صبح قیامت له شەوا دەربکەیوه
پی بلی دوکەی آیینەی سـینەت بکەوه

خانقـاکەی کەنەفی أمنـه ادبخـانه عام
جی قضای حاجته خلق به ضروری دەچینـه

نقدی عمرم بەغزل دا و دکانم دانا
هیچ کسی نەیکری ترسام له رزین ولەخوران
بی بها دامه ئەم وئەو وەکو کوردیك که ریژا
رونی ئەو وختە دەلی کردم خیری کوورەکان

چاوکەم توش پیر دەبی ریشت دە بینه گورەوی
وەك بفرموی من فلانم پیت دە لین تو خوا ئەوی

مستی ودادەی حکمت وهیبت هیهات
برنداراند بیك دست دو تأخـیر بزرا

ای عطارد له دەرد خادم سجاده بەشان
وەی له کوی فصحا دا قلمت سنجغه شان
حاجی قادر نیه بینکی وەکوو ئەیوه بلی
اسپ کون زحنه دەرچی اگل آهو رەوشان
